

Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlilerinin Zorlu Akademik Yolculukları: Doktora Tez Süreci

Tough academic journey of research assistants in the Faculty of Education: PhD dissertation process

Engin Karadağ¹, Şahin Danişman², Sabiha Dulay³, Özge Öztekin Bayır³, Esra Tekel⁴

¹Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya

²Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Düzce

³Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir

⁴Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul

Özet

Bu çalışmanın amacı, araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin tez sürecindeki deneyimlerini ortaya koyarak bu sürecin onlardaki yansımalarını incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması deseninde tasarlanan çalışmada, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 11 katılımcıdan yarı-yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Yapılan kodlamalar sonucunda elde edilen bulgular; danışmanın doktora tez sürecindeki rolü, doktora tez sürecinin kontrolü, doktora tez sürecinin zorluğu ve tez sürecinin hayata etkileri temaları altında sunulmuştur. Bulgularda, danışmanın doktora tez sürecinde kilit rol oynadığı ve bütün süreci olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilecek bir noktada olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında katılımcıların büyük bir kısmının tez süreci kontrolünün çoğunluğunun öğrencide olduğu görüşünü savunmasına karşın, kontrolün öğrenci ve danışmanda eşit miktarda olduğu görüşü de paylaşılanlar arasındadır. Ayrıca çalışmamızın bulgularına göre danışman, çalışma koşulları, tez konusu belirleme, uygulama ve yabancı dil gibi etkenler doktora tez sürecinin zorlukları olarak görülmektedir. Çalışmamızın sonucuna göre, doktora tez sürecinin, katılımcıların hayatlarını fizyolojik ve psikolojik olarak önemli ölçüde etkilediği görülmüştür.

Ahahtar sözcükler: Araştırma görevlileri, doktora tez süreci, durum çalışması.

Abstract

The aim of this study is to explore the reflections of PhD dissertation process on doctoral students who are research assistants by revealing their experiences. Eleven participants selected by maximum variation sampling method were included in this study designed as a case study. Data collected via semi-structured interview were analyzed as a descriptive analysis. The findings were presented under the themes as the role of advisor during the dissertation process, the control of dissertation process, the difficulty of the dissertation process and the effect of dissertation process to the life. According to the findings, advisors play a key role during dissertation process and they can affect the whole process in a positive or negative way. Although most of the participants asserted that students controlled most of the dissertation process, the others stated that students and advisors equally controlled the dissertation process. According to results, factors such as advisors, working conditions, defining dissertation topic, application, foreign language etc. were expressed as the difficulty of the dissertation process. As a result, dissertation process effect participants' life physiologically and psychologically in a considerable extent.

Keywords: Case study, PhD dissertation process, research assistants.

Doktora eğitimi birçok şeyden fedakârlık etmeyi gerektiren bir girişimdir. Öğrencilerin doktora derecesi almaları için yerine getirmeleri gereken bazı yükümlülükler vardır. Kurumlar ve disiplinler arasında bazı farklılıklar bulunmasına rağmen doktora eğitimi genel olarak (i) ders aşaması, (ii) danışman atamasının yapılması, (iii) yeterlik sınavı, (iv) tez önerisi, (v) tez izleme komitesi tarafından tezin de-

ğerlendirilmesi ve (vi) tezin savunulması gibi temel süreçlerden oluşmaktadır (Elgar, 2003; Gardner, 2009; Katz, 1997). Bağımsız çalışma alışkanlığı kazanarak, bilimsel olayları derin bir bakış açısıyla ele alarak özgün bir ürün ortaya koymaları gereken (Pyhältö, Toom ve Lonka, 2012; Stubb, Pyhältö ve Lonka, 2011) doktora tez yazım süreci ve bu süreç sonunda ortaya çıkan doktora tezi, doktora öğrencisinin kendini kanıtlayacağı en

İletişim / Correspondence:

Prof. Dr. Engin Karadağ
Akdeniz Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Antalya
e-posta: engin.karadağ@hotmail.com

Yükseköğretim Dergisi 2018;8(1):103–112. © 2018 Deomed

Geliş tarihi / Received: Mayıs / May 5, 2017; Kabul tarihi / Accepted: Eylül / September 19, 2017

Bu makalenin atfı künyesi / Please cite this article as: Karadağ, E., Danişman, Ş., Dulay, S., Öztekin Bayır, Ö. ve Tekel, E. (2018). Eğitim fakültesi araştırma görevlilerinin zorlu akademik yolculukları: Doktora tez süreci. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(1), 103–112. doi:10.2399/yod.17.022

Çevrimiçi erişim / Online available at: www.yuksekogretim.org • doi:10.2399/yod.17.022 • Karekod / QR code:

kritik noktadır. Bu nedenle akademik çalışmaların merkezi olarak tanımlanan doktora eğitiminin en önemli aşamalarından birisi, doktora tez süreci olarak görülmektedir (Johnson ve Conyers, 2001). Bu süreç, birçok sorumluluğun yerine getirilmesi gereken karmaşık bir görev olarak tanımlanırken (Baird, 1997); sürekli üzerimizde dolaşan ve bizi yalnız bırakmayan kara bir bulut olarak da nitelendirilebilmektedir (Leatherman, 2000). Stresli, uzun soluklu ve emek gerektiren bir deneyim süreci olan doktora tez aşaması, bu yönüyle kişinin hayatında odak noktası haline gelmektedir.

Doktora tez sürecinde öğrenciden danışmanına, danışmanından doktora eğitiminin verildiği kuruma kadar her bir paydaş bu akademik girişimin başarılı bir sonuç vermesi için çaba harcamaktadır. Paydaşlar farklı sorumlulukları paylaşarak, kaynakları doğru yollara yönlterek ve zaman ayırarak çeşitli konularda destek sağlamaktadır. Her bir paydaş için ise bu sürecin başarıyla tamamlanmasının farklı getirileri söz konusudur (Bernard, 2006). Öğrenci açısından değerlendirildiğinde, doktora eğitiminin tamamlanması, kişisel ve mesleki anlamda ödüllendirici iken; danışman açısından değerlendirildiğinde ise danışmanın öğrencisinin başarısıyla akademik camiadaki duruşunu güçlendirdiği ortaya çıkmaktadır. Doktora eğitimi tamamlayan her bir öğrenci, doktora eğitiminin verildiği kurumun ününü artırarak gelişmesine katkı sağlamaktadır (Bernard, 2006; Faghihi, 1998). Harcanan zaman ve emeğe karşılık birçok doktora öğrencisinin eğitimi yarım bıraktığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda paydaşların da bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle doktora eğitiminin başarıyla tamamlanmasında her bir paydaşın rolü büyüktür.

Paydaşların sorumluluklarını yerine getirmesi gereken doktora tez süreci zorlu bir süreç olmakla birlikte öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve zorluklar birbirinden farklılık göstermektedir (Appel ve Dahlgren, 2003; Wright, 2003). Soyutlanmışlık hissi (Inman ve Silverstein, 2003; Johnson ve Conyers, 2001), birçok sorumluluğun yerine getirilme zorunluluğu (Rode, 1999), ekonomik sorunlar (Hudson ve O'Regan, 1994), danışmandan kaynaklanan problemler (Alpaydın ve Akın, 2014; Bakioğlu ve Gürdal, 2001; Barutçu ve Onaylı, 2016; Faghihi, 1998; Lenz, 1995; Sölpük, 2016) farklı araştırmalar tarafından ortaya konulan bazı sorun ve zorluklardır. Tükenmişlik ve stres (Inman ve Silverstein, 2003) ise doktora tez sürecinde sıklıkla yaşanan zorluklardan bir diğeridir. Bu durumun ise pek çok farklı sebebi bulunmaktadır. Örneğin; doktora öğrencileri, düzenli çalışma alışkanlığı olmayan, araştırma etkinliklerine ilgisi az ve hali hazırdaki stres düzeyi yüksek danışmanlarla daha fazla stres yaşamaktadır (Bridgmon, 2007). Ayrıca, bazı öğrenciler tarafından doktora tez süreci akademik yolculuğun önünde duran en büyük engel olarak

görülmekte; dolayısıyla bu durum stresin, kimlik karmaşasının ve kafa karışıklığının en büyük kaynağı haline gelmektedir (Smallwood, 2004).

Bu sebepler dışında doktora tez sürecinde yaşanan stres ve yıpranmışlık hissinin öğrenme eksikliği, aşırı iş yükü, sürekli olarak değerlendirilme, rekabetçi ortam (Wright, 1964); denetim altında olma (Zhao, Golde ve McCormick, 2007); doktora tezi ve özel hayat arasındaki dengesizlik (Bair ve Hawthorth, 2004; Suna, Karadağ ve Selanik Ay, 2007); akademik yazma becerisindeki eksiklik (Lonka, 2003) gibi sebeplerden de kaynaklanabileceği farklı araştırmalar tarafından vurgulanmaktadır. Ayrıca doktora eğitimine başlamanın evlilik hayatını olumsuz yönde etkilediği ve boşanma riskiyle ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Scheinkman, 1988).

Yukarıda söz edilen sorunlar ve zorluklarla başa çıkmaya çalışan doktora öğrencileri aynı zamanda danışman seçme, tez konusu belirleme, tez önerisi verme, rapor yazma ve düzenli aralıklarla sunma, tezi uygulama ve yazma gibi birçok süreci aynı anda yürütmektedir (Bakioğlu ve Gürdal, 2001). Literatür incelendiğinde doktora tez sürecinde karşılaşılan sorun ve zorluklarla ilgili pek çok araştırma (Appel ve Dahlgren, 2003; Barutçu ve Onaylı, 2016; Dikmen ve Tuncer, 2016; İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013; Lenz, 1995; Muszynski ve Akamatsu, 1991; Rode, 1999; Sölpük, 2016; Wright, 1964) olmasına rağmen uzun bir akademik yolculuk olan doktora tez sürecinin doktora öğrencileri için ne anlama geldiğini derin bir bakış açısıyla bütüncül bir şekilde ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı; eğitim fakültesi araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin doktora tez süreciyle ilgili görüşlerinin incelenmesidir. Çalışmayla doktora öğrencilerinin süreç içerisinde yaşadıklarının kendi görüşleriyle tanımlanması ve irdelenmesinin doktora tez süreci bağlamında doktora eğitimiyle ilgili bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Desen

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırılan olguyu kendi çerçevesi içerisinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu ortam arasındaki sınırların kesin hatlarla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yin, 1984). Eldeki çalışmada ele alınan durum *doktora tez süreci* olup, katılımcıların bu duruma ilişkin deneyimleri ve bu deneyimlerin onlardaki yansımaları incelenmiştir.

Katılımcılar

Katılımcılar, 2013–2014 öğretim yılı bahar döneminde eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme alanında doktora tez sürecindeki on bir (11) araştırma görevlisinden oluşturulmuştur. Bu araştırma görevlileri *maksimum çeşitlilik örneklemeyle* belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme, bireysel farklılıklardan ortak boyutlar ve deneyimler yakalayarak küçük örneklemlerde heterojenliği sağlar (Patton, 2014). Bu çalışmada çeşitlilik sağlamak için katılımcılar belirlenirken “Kendini İşe Kaptırma Ölçeği” (Bakker, 2008) kullanılmıştır. Kendini İşe Kaptırma Ölçeği toplam on üç (13) madde ve (i) işe kaptırma, (ii) işten alınan keyif ve (iii) içsel motivasyon olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesi amacıyla öncelikle ölçek, doktora tez sürecinde olan 22 araştırma görevlisine uygulanmış; ardından ölçekten alınan puanlar hesaplanmıştır. Bu kapsamda, uygulanan ölçekteki her bir faktörden alınan puanlar göz önünde bulundurulmuş ve maksimum çeşitlilik sağlanacak şekilde on bir (11) araştırma görevlisi çalışma grubuna seçilmiştir. Çalışmada özellikle lisansüstü eğitim gören kadın sayısının fazla olması ve katılımcı seçiminde belirlenen ölçüt doğrultusunda ölçeğin uygulandığı erkek katılımcıların elenmesi katılımcıların kadınlardan oluşmasına yol açmış olup bu durum çalışmanın en önemli sınırlığıdır. ■ Tablo 1’de ise katılımcılara ait bilgiler sunulmuştur.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında öncelikle ilgili alanda literatür taranmıştır. Katılımcı gruba benzer özellik taşıyan iki katılımcıyla taslak görüşme yapılmıştır. Yapılan literatür taraması ve görüşmeler sonucunda taslak bir görüşme formu oluşturulmuştur. Ardından nitel araştırma alanında çalışmalara

olan üç kişiden uzman görüşü alınarak öneriler doğrultusunda değişiklikler yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki maddelerin anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla doktora tez sürecinde olan iki (2) kişiyle pilot görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda bir kısım maddelerin yeniden düzenlenmesiyle görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formu toplam yedi açık uçlu sorudan oluşurken; görüşmeler ortalama olarak 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Her katılımcıyla ayrı olarak yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Ses kaydı yapılırken, çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve katılımcılardan rıza onam formunu imzalamaları istenmiştir. Görüşmeler sırasında anlaşılmayan soru olduğunda veya katılımcıların görüşlerini ayrıntılandırması istendiğinde ek sorular sorulmuştur. Daha sonra kayıt altına alınan görüşmeler yazılı olarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin dökümü sırasında, her bir konuşma olduğu gibi hiçbir düzeltme yapılmadan araştırmacılar tarafından bir forma yazılmıştır. Çalışma sürecinde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalar bağlamında betimsel olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ilgili temalar altında gerektiğinde katılımcı görüşlerine yer verilerek sunulmuştur. Katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla, katılımcılara kod isimler verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak için bazı önlemler alınmıştır. Çalışmanın iç geçerliğini sağlamak için; (i) görüşme formu geliştirilirken ilgili literatür taraması yapılmış, görüşmelerin yazılı dökümleri katılımcılara geri gönderilerek kontrol etmeleri istenmiş ve (ii) yapılan betimsel analiz sonucunda ortaya çıkan temaların kendi içinde tutarlılığı

■ Tablo 1. Katılımcılara ait bilgiler.

Araştırma görevlisi	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni durumu	İşe kaptırma	İşten alınan keyif	İçsel motivasyon
K1	Kadın	29	Bekâr	Yüksek	Yüksek	Düşük
K2	Kadın	30	Bekâr	Düşük	Yüksek	Yüksek
K3	Kadın	30	Bekâr	Yüksek	Düşük	Düşük
K4	Kadın	31	Evli	Yüksek	Düşük	Yüksek
K5	Kadın	33	Evli	Yüksek	Yüksek	Yüksek
K6	Kadın	30	Bekâr	Düşük	Yüksek	Düşük
K7	Kadın	31	Evli	Yüksek	Yüksek	Yüksek
K8	Kadın	32	Evli	Düşük	Düşük	Düşük
K9	Kadın	27	Bekâr	Yüksek	Yüksek	Düşük
K10	Kadın	30	Bekâr	Düşük	Düşük	Düşük
K11	Kadın	36	Bekâr	Düşük	Yüksek	Düşük

heterojenlik ölçütleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın dış geçerliğini sağlamak için, çalışmanın yöntem bölümünde desen, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması süreçlerindeki işlemlere ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın iç güvenilirliğini sağlamak için; (i) veri analizinden elde edilen çözümlenmeye ilişkin bulgular öncelikle hiçbir yorum yapılmadan doğrudan verilmiş, bu durum da daha sonra yapılacak yorum ve açıklamalara temel oluşturmuş ve (ii) veri analizi için kavramsal çerçeve temel alınarak temalar belirlenmiştir. Çalışmanın dış güvenilirliğini sağlamak için; (i) araştırmacılar süreç içinde yapılanları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuş ve (ii) elde edilen ham veriler ve çözümlenmeler ileriki bir dönemde olası bir teyide yönelik olarak başkaları tarafından incelenebilecek şekilde araştırmacılar tarafından saklanmıştı.

Bulgular

Tez sürecindeki araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin doktora tez sürecine ilişkin görüşler doğrultusunda; (i) Danışmanın Doktora Tez Sürecindeki Rolü, (ii) Doktora Tez Sürecinin Kontrolü, (iii) Doktora Tez Sürecinin Zorluğu ve (iv) Tez Sürecinin Hayata Etkileri alt temaları oluşturulmuştur.

Danışmanın Doktora Tez Sürecindeki Rolü

Doktora tez öğrencilerinin, tez süreçlerinin önemli parçalarından biri, tez sürecinde kontrol ve danışmanın bu süreçteki rolüdür. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların danışmanın tez sürecindeki rollerinin öğrenciyi yönlendirme, onu destekleme, motive etme ve onunla olumlu ilişki kurma olduğu görülmüştür. Katılımcıların görüşlerine göre bazı danışmanlar kaynak bulmada, yöntem ve uygulama aşamasında öğrencileri yönlendirirken, diğer danışmanlar onları hiç yönlendirmeyip sadece yaptıklarını kontrol ederek öğrencilerin yaptıklarını desteklemektedirler.

“Danışmanım çoğu danışmanın aksine tezimle benden çok ilgileniyor. Ben arayıp sormadığımda o beni arar. Beni motive eder. Beni yönlendirmeye çalışır.” (K10)

Bazı katılımcılar, tez sürecinin bir öğrenme süreci olduğunu, ancak öğrenme süreci henüz tamamlanmadığı için yönlendirilmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Her ne kadar öğrenciler bu süreçte sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmeye çalışsalar da, kendilerinden veya çevreden kaynaklanan birtakım faktörlerden dolayı zaman zaman motivasyonları düşmektedir. Bu noktada danışmanın öğrencinin motivasyonunu artırdığını belirten katılımcılara göre, danışmanlar güler yüzle ve anlayışla yaklaşarak karşılıklı istişare ederek ve olumlu bir diyalog kurarak öğrencilerin çalışmalarına katkı

sağlamaktadır. Katılımcılardan bazıları motive olmak için danışmanın tezle ilgilenmesi gerektiğine vurgu yaparken, bazıları öğrenciyi bu süreçte daha serbest bırakması, sadece kontrol etme aşamasında müdahale etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Tez danışmanı ile olan ilişkinin, danışmanın rolünü de etkilediği, bazı danışman-öğrenci ilişkilerinin resmîyken bazılarınin daha samimi ve rahat olduğu görülmüştür. Bazı öğrencilerinse, tezle ilgili görevleri yerine getirmede, sorumluluk duygusundan dolayı danışmanından çekindiği ortaya çıkmıştır.

“...Bir şeyleri de böyle bitirdikten sonra hocaya götürmeye çalışıyorum. Hani bana genelde motive edici yönde şeyler söylüyor. Ben yaptığım iş yarımken onu hocama götürmekten hoşlanmıyorum. Sanki o anda becerememişim ya da yarım kalmış gibi hissediyorum. Onu tamamen bitirdiğimde götürmek istiyorum.” (K4)

“Çekinme değil de yeterince çalışmadığım için öteleme durumum var. Ben sadece çalışmadığım zaman çekiniyorum.” (K10)

Doktora Tez Sürecinin Kontrolü

Doktora tez sürecinde kontrolün kimde olduğuna ilişkin görüşler incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının kontrolün çoğunluğunun öğrencide olduğu görüşünü savunmasına karşın, kontrolün öğrenci ve danışmada eşit miktarda olduğu görüşü de paylaşılanlar arasındadır. Katılımcılar tezin literatürüne ve uygulama sürecine baştan sona kendilerinin hâkim olduğu için tez sürecinde kontrolün büyük bir kısmının öğrencide olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda danışman sadece öğrenciyi yönlendiren ve motive eden kişidir.

Bu öğrenme sürecini öğrencinin tek başına atlatamayacağını belirten katılımcılar, özellikle tez konusu belirleme, yöntem ve tezin kontrol edilmesi aşamasında danışmanın yönlendirmesine ihtiyaç duymuşlardır. Bu bağlamda aslında kontrolün öğrencide olduğu, ama tez sürecini hızlandıran veya yavaşlatanın danışman olduğu ifade edilmiştir. Kontrolü danışmanın yanında farklı faktörlerin eline geçebileceğini belirten K1 görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Yüze seksen beşi benim kontrolümde. Diğer kısımları, işte bir kısmı danışmanımda, bir kısmı tez komitemde, bir kısmı çalıştığım öğretilenlerde, hatta birazcık da onların payını arttırabilirim, üçüncüsü de yaşadığım fiziksel ortamda ama çok büyük bir bölümü benim elimde.” (K1)

Kontrolün öğrenci ve danışmada eşit miktarda olduğunu belirten katılımcılar ise, iyi bir iletişimle ve yüksek sorumluluk duygusuyla, bu sürecin daha rahat geçtiğini belirtmiştir. Danışmanın rolünün tez sürecinin başında daha fazlayken, tez sürecinin sonuna doğru gittikçe azaldığını düşünen katılımcı-

lar da bulunmaktadır. Bu görüşü savunan K5 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk başlarda konunun belirlenmesi ve yöntemin seçilmesinde belki danışman daha fazla rol üstlenirken sonrasında bu roller birazcık daha öğrenciye kayabiliyor çünkü uygulama sürecinde sadece siz yalnız gidiyorsunuz okula ve uygulamayı kendiniz yapıyorsunuz bulgular kısmında da aynı şekilde sadece bulguların yorumlanmasında veya tartışma bölümünde tekrar destek alabiliyorsunuz ama ilk başta ana çerçeve oluşturulurken mutlaka danışmanın kontrolü ya da yönlendirmesi daha fazla. Git gide bu azalıyor diye düşünüyorum ben.” (K4)

Doktora tez sürecinin kontrolünün kimde olduğunun belirlenmesinin yanında kontrolün tezin hangi aşamasında kimde olması gerektiğine yönelik katılımcı düşünceleri alınmıştır. Bulgulara göre katılımcıların bir kısmı tez sürecinin kontrolünün çoğunluğunun öğrencide olması gerektiğini savunurken, bir kısmı da bu süreçte danışman ve öğrencinin eşit miktarda kontrole sahip olması gerektiğini savunmuşlardır. Kontrolün danışman ve öğrencide eşit miktarda olması gerektiğine inanan katılımcılardan K10 bu görüşünü *“... Her şeyi tek başıma yürütecek olsaydım bir danışmana ihtiyacım olmazdı...”* şeklinde savunmaktadır.

Tezin aslında öğrenciye ait olduğu düşüncesinden hareketle, bu süreçte kontrolün büyük kısmının öğrencide olması gerektiğini düşünen katılımcılara göre, öğrenci danışmandan destek alsa da tez sürecinin tamamına danışmandan daha çok hâkim olan kendisi son kararı vermelidir. Bu görüşü savunan katılımcılara göre, başkası öğrencinin işini yaptığı takdirde öğrenci öğrenemez ve bu durum ileride bir takım nitelik sorunlarını ortaya çıkarabilir. Bu konudaki görüşlerini K9 şöyle ifade etmiştir:

“Kontrol bence öğrencide olmalı. Ama öğrenci yetmiyor. Tecrübesizlik yaşanan yerler oluyor, çıkmaza girilen zamanlar oluyor o zaman danışmana ihtiyaç artıyor. Sizin işinizi başkası yaptığında öğrenemiyorsunuz.” (K9)

Doktora Tez Sürecinin Zorluğu

Yapılan görüşmeler sonucunda doktora tez sürecinin zorlukları olarak danışman, çalışma koşulları, tez konusu belirleme, uygulama ve yabancı dil gibi etkenlerin yanında doktora tez sürecinin aslında zor olmadığına ilişkin de görüşlerin olduğu saptanmıştır. Katılımcılar bu sürecin zorluğuna ilişkin düşüncelerini belirtirken çoğunlukla danışman faktörüne vurgu yapmışlardır. Doktora tez sürecinde danışmanın büyük bir etken olduğunu belirten katılımcılar, olumsuz bir danışman-öğrenci ilişkisi, danışmanın yöneticilik görevi olduğu için sürekli görüşme imkânının olmaması, danışmanla farklı şehirlerde olma, danışman değişikliği yapma ve danışmanın çalıştığı

alanından farklı bir alanda çalışma gibi nedenlerin tez sürecini olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir.

“Ben doktorayı farklı bir şehirde yapıyorum. Bunun zorlukları var. Tez hocamla çok sık görüşemiyorum. Bunun dezavantajları var. Aynı şehirde üniversitede olsaydık daha hızlı ilerleyebilirdim. Bu durum motivasyonumu düşürüyor.” (K10)

“En büyük yaşadığım sıkıntılardan bir tanesi idari görevi dolayısıyla çok yoğun. Şehir dışı, ülke dışına çıktığı anlar olabiliyor bu dönemlerde hocayı bulamıyoruz.” (K4)

Danışman faktörünün yanında çalışma koşullarının da tez sürecini etkileyen önemli faktörlerden biri olduğunu belirten katılımcılar, odaların kalabalık olması, çalışma ortamının gürültülü olması gibi nedenlerden dolayı mesai saatleri içinde tezleriyle ilgilenemediklerini, bu sorununun üstesinden kütüphanede çalışarak veya geceleri evde çalışarak gelmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Gece geç saatlere kadar çalışmak beraberinde uykusuzluğu ve yorgunluğu getirmekte, bu durum öğrencilerin ertesi gün tezleriyle ilgilenmelerini engellemektedir. Ancak bu görüşü savunan katılımcıların konsantrasyonlarının en ufak bir sestene bile etkilendiği, bu nedenle gece çalıştıkları anlaşılmıştır.

“Küçüklüğümde beri geceleri çalışabilen bir insanım. O yüzden sabah erken kalkmak benim için zulum oluyor ya da erken kalkmak zorunda olduğum için çalışmamı bölüp uyumak ve yatmak ki uyuyamıyorum çoğu zaman öyle olduğunda. Bu beni biraz sıkıntıya sokan bir şey. Ve ertesi gün ya büyük bir baş ağrısıyla uyanıyorum ya okulda böyle bir uyukulu halim oluyor. Genelde yorgun oluyorum. Onun baricinde yaşadığım sıkıntılardan bir tanesi buradaki çalışma ortamından kaynaklanan durumlar oluyor, çünkü çok kalabalık odalarda oturuyoruz ya, ben biraz daha sessizlik içinde çalışabildiğim için [bu tür ortamlarda] çok odaklanamıyorum...” (K4)

Tez sürecine odaklanmada önemli faktörlerden bir diğerinin de tez konusu olduğunu belirten katılımcılar, tez konusu belirlemenin çok sancılı bir süreç olduğunu, belirlenen tez konusunun öğrenci tarafından içselleştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının kendi istekleri dışında tez konusu değişmiştir. Bu durum onların motivasyonlarını düşürmüş, yeni bir konuyu çalışma zorunluluğu onları iki kat yormuştur. Bu süreç K6'nın anlatımıyla şu şekilde ifade edilmektedir:

“Tez konumu da iki kere değiştirdim gibi oldu. İlk önce farklı bir konu çalışacaktım, onun üzerine yoğunlaşmıştım daha sonra biraz danışmanımın da yönlendirmesiyle değişti... Çalıştığım konuyu seviyorum ama değişmesi tabii o bir handikap. Sonuçta bir konuya kanalize oluyorsunuz, araştırma yapıyorsunuz, okuyorsunuz daha sonra değiştiği zaman tekrar sıfırdan başlıyorsunuz.” (K6)

Tez sürecinin zorluğuna ilişkin bir diğer faktör olan uygulama aşaması katılımcılar tarafından stresli, yorucu ve çok vakit alan bir süreç olarak görülürken; zaman zaman öğrencilerin motivasyonunu düşüren yabancı dili kullanma konusunda yetkin olmama katılımcılara göre tez sürecini zora sokan önemli olan sorunlardan biridir. Birçok akademisyenin dil sorunuyla karşı karşıya kaldığı düşünüldüğünde bu oldukça olağan bir durumdur. Bu konuyla ilgili görüşler şu şekilde dile getirilmektedir:

“Yazma aşamasında çok fazla kaynak var. Onları İngilizce kaynaklar çok fazla var onları çevirirken biraz zorluk yaşıyorum. Yazma sürecinde bazen hiç canım istemiyor yazmak. Yani bırakıyorum, bir ay sonra tekrar bakıyorum. Sıkıldığım anlar oluyor. İstemediğim anlar oluyor. İngilizce’yi yapamadığımda sinirlendiğim anlar oluyor.” (K3)

“Biraz o anlamda İngilizce’de teorik bir şey okurken sıkıntı, özellikle hani okuduğum şeyler biraz sosyolojik ve felsefik boyutları olan işler olduğunda daha da sıkıntı oluyor.” (K4)

Alanıyla ilgili olarak yaşadığı en büyük zorluğun alanın sınırlarının belirli olmayışı olarak ifade eden katılımcıların belirsizlik içinde olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında, alanla ilgili zorlukların dışında akademisyenliğin getirdiği zorluklara değinen katılımcılar da bulunmaktadır. Akademisyenlikte kendini sürekli geliştirmenin gerekliliği ve bu mesleğin giderek daha mücadeleci hale gelişi alandaki kişiler için temel zorluklardan biri olarak ortaya çıkmaktadır:

“Hiç bir iş kolay değil bence bu da kolay değil çünkü hani neden kolay değil bi tam böyle sınırları çizilmediği için bu alanın. Ne olduğumuz belli değil. Bunda zorlanıyoruz ister istemez.” (K2)

“Bir şeyde tecrübe kazandıkça bazı şeyler kolaylaşıyor. Ama akademisyenliğin getirdiği şey her zaman seni bir nokta daha öteye götürmesi o yüzden hani şu kadar kolay diyebileceğim hiçbir şey yok.” (K1)

Her ne kadar katılımcıların büyük çoğunluğu tez sürecinin zorluklarından bahsetse de, bazı katılımcılar bu sürecin aslında hiç de zor olmadığını, herkesin doktora yapabileceğini, bırakma noktasına gelecek kadar zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Zor geçtiğini söyleyemem. Zorlukları da vardı ama aman aman değildi. Bırakma durumuna getirecek bir zorluk yaşamadım.” (K9)

“Mesela bir ölçme değerlendirme ya da istatistik gibi değil hani. Çok teorik kalıp çok çalışmam lazım oturup teoriyi öğrenebilmem için gibi değil ama tabii ki çok bakir alanlar da var eğitim yönetimi alanlarında. Hani her şey çok güllük gülistanlık değil, her şey çok kolay bana da çok kolay geliyor gibi bir şey de söz konusu değil. Çalışınca yapılabilir, herkesin yapabileceği şeyler bence.” (K6)

Tez Sürecinin Hayata Etkileri

Katılımcıların doktora tez sürecinin hayatlarına olan etkisiyle ilgili görüşleri incelendiğinde bazı ortak noktaların olduğu görülmüş olup, katılımcıların çoğu doktora tez sürecinin hayatlarını pek çok yönden etkilediğini belirtmiştir. Görüşmeler sonucunda, tez sürecinin hayatın merkezinde olduğu örüntüsü ortaya çıkmıştır. *“...Önceliğiniz tez oluyor. Sosyal aktivitelere gideceksen belki bu engel oluyor. O yüzden birçok şeyi erteliyorum kendim için.”* diyen K9’a benzer şekilde, tez sürecinin etkisini hayatının her alanında derinden hisseden ve bu süreci bir engel olarak gören K6 şöyle devam etmektedir:

“Bir kere sizin hayatınızda sürekli engel gibi duruyor. Onu bitirmeden bir sonraki basamağa atlayamıyorsunuz. Dolayısıyla hayatınızın her alanına etki ediyor. Sosyal ilişki, aile ilişkilerinizde ama hep kafanızda yapmanız gereken bir şey var. Yaptığımız şeyden de çok haz almıyorsunuz. Çünkü sürekli yapmanız gereken ve ben bunu yapmıyorum şu anda ama ne bileyim başka işte, ailenizin yanına gittiğinizde o vakti de verimli geçiremiyorsunuz. Sürekli sizi kafanızda meşgul eden bir şey haline dönüşüyor.” (K6)

K1 *“kafasında 7/24 teziyle beraber yaşadığını, bunun da hayatını felç ettiğini”* belirterek hayatının her anında sürekli teziyle yaşadığını vurgularken; benzer şekilde tez nedeniyle birçok şeyden vazgeçmek zorunda kaldığını ancak hayatını bir şekilde düzene oturttuğunu ve tezini hayatına göre değil de *“hayatını tezine göre planladığını”* belirten K3 ise bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Doktora tezime hayatımın büyük çoğunluğunu kaplıyor çünkü bir kere işimizin gereği ve tez süreci olduğu için hani eve gitsek bile tez ile ilgili bir şey yapmasam bile sürekli aklımda. Film izlesem bile sürekli aklımda olduğu için keyif almıyorum ama yaşamayı öğrendik... Hani hayatımı tezime göre planlıyorum diyebilirim. Hani sabahları erken okula kalktığım için akşamları da erken yatmalıym ya da akşam bir planım varsa onu iptal etmeliyim hani arkadaşlarım bana geliyorsa bu gün işim var olmaz diyebiliyorum.” (K3)

Benzer şekilde doktora tez sürecinde olan araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin dile getirdiği dikkat çekici noktalardan biri de tezin zihni sürekli meşgul etmesinin gündelik hayattaki birçok etkinlikten zevk alınmasını engellediği görülmüştür. Bu da bir çaresizlik durumu olarak adlandırılabilir. Bu konudaki en toparlayıcı anlatılardan birinde katılımcı (K2) durumu şu şekilde dile getirmektedir:

“Yani oturup film seyredeceğim, mesela iki saat o da ızdırap oluyor yani ya burada iki saat film seyretmeyip acaba şunu da mı yapardım diyorsun, sonra filme de konsantre olamıyorsun, film de gidiyor tez de yapmıyorsun zaten hiç bir şey yapmıyorsun, ikisinden de keyif almıyorsun yani onu da seyretmeye ihtiyacın var, rahatlamak istiyorsun o sana ızdırap veriyor... Bir resim yapmak tabii benim çok vaktimi alıyor... dolayısıyla ilgilenemiyorum, yapamıyo-

rum; resim yapamamak kafamda... Yapsam bu sefer tez kalacak diye, bu sefer psikolojik yani iki şeyi de yürütemiyorum.” (K2)

Görüşmelerden elde edilen diğer sonuç da evlilik hayatının da bu süreçten olumsuz etkilendiği gerçeğidir. K7 bu durumu “Evlilik hayatımı etkiledi. Evliymişiz gibi hissetmedim.” şeklinde ifade ederken, doktora tez sürecinin hayatına olan etkisini kızıyla özdeşleştiren ve ona yeterince zaman ayıramadığını dile getiren K5 şunları dile getirmektedir:

“Aslında benim biraz daha farklı özel olduğu için -yani kızım var ama çok fazla ilgilenemiyorum- açıkçası evde bulunduğum sürece boyunca ne kadar çalışmak istemesem de illaki araştırma yapmam gerektiği zaman onla fazla vakit geçirememiş oluyoruz o konuda negatif bir etkisi olduğumu söyleyebilirim.” (K5)

Doktora tez sürecinin hayatına olan etkilerini olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırarak dikkat çeken bir katılımcı ise doktora tez süreciyle kendini geliştirmesinin hayatına olumlu bir etkisi olduğunu; ancak öğrendiklerinin aynı zamanda kendini toplumda bir yabancılaşmaya sürüklemesinin olumsuz etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Şimdi iki türlü etkisi var. Olumlu etkisi bana bir şeyler katıyor. İnsanda özgüven artışına yol açıyor vay be bunu da öğrendim diyorsun ama bu aynı zamanda toplumdaki da uzaklaşmaya da bir şekilde yol açıyor. Çünkü çok fazla şey doluyorsunuz... Bu hissetmesi iyi oluyor ama toplum içine çıktığı zaman birileri ile iletişim kurmaya çalıştığında bir yalnızlaşma hissediyorsunuz.” (K2)

Dahası doktora tez sürecinin bireylerin kaygı düzeyini artırdığı, bu durumun belirtilerinin hem psikolojik hem de fizyolojik olarak bireylerde ortaya çıktığı göze çarpan noktalandır ve şu şekilde dile getirilmektedir:

“Sürekli kafada yapmalıyım bitmeli yazmalıyım çok geri kaldım şöyle oldu böyle oldu diye sürekli bir psikolojik rahatsızlık ya-ratıyor. Gece uykularımı etkiliyor bu.” (K2)

Yaşadığı ikilemlere vurgu yaparak hem mesleki anlamda hem de sosyal anlamda olumsuz olarak etkilendiğini ve ruhsal olarak kötü hissettiğini belirten K6 ise bu durumla ilgili şunları söylemektedir:

“Bu hani başka bir işi yaparken de hem sosyal anlamda hem de başka bir işi, yabu diyorum ben bu bildiriye hazırlıyorum ama aslında hiç yapmasaydım bu bildiriye de keşke tezime mi yönelseydim. Aman bunu sonra da yapardım gibi hem sosyal ilişkiler anlamında hem de akademik çalışma anlamında aslında sürekli bunun ikilemini yaşıyorum, kafamda sürekli gitgeller oluyor. Kendi suçluluk psikolojisi oluyor. Hani bunu yapmasaydım da en azından oturup tezimi mi yapsaydım. O ikilemi sürekli yaşıyorum ben.” (K6)

Katılımcılara “tez sürecinde ortalama geçtiğini düşündükleri tipik bir günden bahseder misiniz?” sorusunu yönelttiğimizde katılımcılar fakülteadaki işler dolayısıyla gündüz saatle-

rinde pek fazla çalışmadıklarını, bu nedenle akşam saatlerinde tezlerine daha iyi odaklandıklarını belirtmişlerdir. K6 bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Günlük rutin işler oluyor çoğunlukla. Hocanın işleri oluyor, yazışmalar oluyor. Gün içinde özellikle saat beşe kadar çok tezimle ilgilenemiyorum rutin bir günde. Beşten sonra daha çok hayatım sakinleşiyor. Biraz daha kendimle baş başa kalıyorum... Böyle saat onda oturup birkaç saat çalıştığım veya on ikiden sonra da oturduğum çok olur. Dediğim gibi gece oturduğum için günlük tezim için çalıştığım bir gün böyle geçiyor... Fakültedeki o yüzden biraz böhüm pörçük geliyor o da bence hiç verimli olmuyor. Fakültede çalıştığım mesai saatleri içerisinde hiçbir verim almıyorum tezimle ilgili.” (K6)

Benzer şekilde fakültede teziyle ilgili çalışma saatlerinin kısıtlı olduğunu dile getiren K2 bu konuda şunları söylemektedir:

“Sabah kalkıyorum kabavaltımı yapıp geliyorum şeye kütüphaneye. Oturuyorum buraya o gün kafamda planladığım neyse yapmam gereken akşama kadar dört buçuk beşe kadar sekiz dokuz saat onunla uğraşıyorum. Sadece o da kütüphanede kaldığım saatlerde çalışıyorum.” (K2)

Bulgulara göre araştırma görevlisi olan doktora öğrencilerinin tezleriyle ilgili çalışmalarına engel olan bazı etkenler olduğu göze çarpmaktadır. Bu da hem öğrenci hem de fakültenin bir çalışmanı olma ikilemini doğurmakta ve sürecin daha sıkıntılı geçmesine sebep olmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma görevlerinin doktora tez süreçlerindeki deneyimlerinin incelendiği çalışmamızdaki bulgular, danışmanın doktora tez sürecindeki rolü, doktora tez sürecinin kontrolü, doktora tez sürecinin zorluğu ve tez sürecinin hayata etkileri temaları altında özetlenmiştir. Bulgularda, danışmanın doktora tez sürecinde kilit rol oynadığı ve bütün süreci olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilecek bir noktada olduğu ortaya çıkmıştır. Danışmanın tez sürecindeki rolleri öğrenciyi yönlendirme, onu destekleme, motive etme ve onunla olumlu ilişki kurma şeklinde farklılaşmaktadır. Tez süreci aynı zamanda bir öğrenme süreci olduğundan, araştırma görevlileri bu süreçte yönlendirilmeye ihtiyaç duyduklarını da belirtmektedir. Bu bağlamda, danışmanın öğrenci motivasyonunu artırdığı ve olumlu diyaloglar ile danışman dönütlerinin (Bakioğlu ve Gürdal, 2001; Gardner, 2008; Kiley, 2009) ve hiyerarşik ilişkilerden yatay ilişkilerin bir diğer ifadeyle danışmanın öğrenciyi iş arkadaşı olarak kabul ettiği ilişkilerin tez çalışmalarına katkı sağladığı söylenebilir (Schwarz, 1997). Danışmanların öğrencilere psikolojik destek vermesi, rol model olması ve kariyere ilişkin yönlendirmelerde bulunması da (Jacobi, 1991) göz önüne alınırsa danışmanın benimsediği rolün tez süreci için kilit bir role sahip olduğu düşü-

nülebilir (Bernard, 2006; Bowen ve Rudenshire, 1992; İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013). Ayrıca doktora öğrenciliği sürecince araştırma görevlisi olarak istihdam edilme, doktora tezlerinin hazırlanması açısından önemli bir destek olarak görülmektedir (Alpaydın ve Akın, 2014). Benzer şekilde, Barutçu ve Onaylı (2016) tarafından yapılan çalışmada da, fiziksel mesafe olarak tez danışmanına yakın olmanın tez yazım sürecindeki önemi ortaya konulmuş, tez danışmanına uzak olan öğrencilerin danışmanlarıyla sık görüşmemelerinin tez sürecini güçleştirdiğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların aynı kurumda çalıştıkları ve kilit rol oynadıklarını düşündükleri danışmanları tarafından desteklenme ve yönlendirilme ihtiyaçlarının önemli ölçüde karşılandığı söylenebilir. Öğrencilerin tezlerinde ilerlemelerinde danışmanların rehber rolü üstlenerek öğrencileri yönlendirme misyonlarının olması (Sölpük, 2016), öğrenci-danışman ilişkisinin niteliğinin önemini de ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre bazı araştırma görevlileri, tez sürecinde kontrolün öğrencide kalması ve kontrol amacıyla danışman tarafından müdahale edilmesi gerektiğini belirtirken, diğerleri kontrolün tamamen danışmanda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bargar ve Duncan'a (1982) göre de danışman-öğrenci arasındaki en zorlu nokta tezin "sahibinin" kim olduğunun belirlenmesidir. Bu durumun araştırma görevlilerinin öz-düzenleme becerileriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Kendi öğrenme süreçleri üzerinde bilişsel ve motivasyonel olarak etkin rol oynamalarını ifade eden (Kauffman, 2004; Pintrich, 2000; Risemberg ve Zimmerman, 1992) öz-düzenleme becerilerine sahip olan araştırma görevlilerinin, tez sürecindeki kontrolün daha çok kendilerinde olması gerektiğini düşündükleri (Bland, 2005); bu becerilere daha az seviyede sahip araştırma görevlilerinin ise sürekli danışman tarafından kontrol edilmek istedikleri (Ruban ve Reis, 2006) savunulabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre araştırma görevlilerinin bu süreçte karşılaştıkları zorlukların başında tez konusunu belirleme gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre de araştırma görevlilerinin tez konusu belirleme aşamasında sıkıntı yaşadıkları (İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013; Kalem ve Akman, 2007), danışmanlarından en fazla tez konusu belirleme konusunda destek bekledikleri görülmekte (Bernard, 2006), bu doğrultuda da danışmanların tez konusu belirlemede etkin rol üstlendikleri de belirtilmektedir (İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013). Çalışma alanının genişliği ve bağımsız olup olmaması (Heiss, 1967), öğrencinin ilgisi ve danışmanın yönlendirme (Barr, 1984), üniversite sistemi içerisinde yer edinmeye imkân tanınması ve kariyer hedeflerine hizmet etmesi (Alpaydın ve Akın, 2014), güncel olması ve çok rağbet görmesi (İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013) tez konusunun seçiminde etkilidir. Tez sürecine odaklanmayı etkileyen tez konusu belirlemenin

de çok sancılı bir süreç olduğu, belirlenen tez konusunun öğrenci tarafından içselleştirilmesi gerektiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Doktora tez sürecinde yaşanan bir diğer zorluk ise, danışmanla ilişkiler ve danışmanın yoğun olması nedeniyle görüşmemedir. Yapılan araştırmalara göre danışmanla ilişkiler tez sürecinde karşılaşılan zorluklardan biridir (Faghihi, 1998; Inman ve Silverstein, 2003). Doktora öğrencilerinin danışmanlarını seçme konusunda yeterince özgür bırakılmaları, danışmanlarla iyi ilişkiler kurulamamasının nedenlerinden birisi olarak görülebilir (Alpaydın ve Akın, 2014). Bunun yanında Schwarz'a (1997) göre araştırma görevlileri danışmanlarının çok yoğun olmasından dolayı tezleriyle ilgilenemediklerini, ancak bunun bir engel olmadığını, bazı danışmanların buna rağmen eğer isterse öğrencilerine zaman ayırabileceklerini belirtmektedir. Bunların dışında çalışma koşulları, tez uygulaması, yabancı dile hakim olmama gibi çeşitli faktörler de tez sürecinde yaşanan zorluklar arasındadır. Literatürde de, tezle ilgili çalışma kaynaklarına ulaşamaması; istenilen konuların çalışamaması; katılımcı bulunamaması; bilinmeyen analizlerin yapılamaması; dönüt alamama, farklı uzmanlık alanına sahip olma, iletişim kuramama gibi danışman kaynaklı problemler; Tez İzleme Komitesi'nin yardım konusunda beklentiyi karşılayamamaları gibi zorlukların yaşandığı belirtilmektedir (Barutçu ve Onaylı, 2016; Dikmen ve Tuncer, 2016; İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013; Suna, Karadağ ve Selanik Ay, 2007). Ayrıca, odaların kalabalık olması, çalışma ortamının gürültülü olması, çalışma koşullarının yoğun olması gibi nedenlerden dolayı, araştırma görevlilerinin mesai saatleri içinde tezleriyle ilgilenemedikleri; bu durumla başa çıkmak için kütüphanede veya akşam evde çalışma gibi stratejiler kullandıkları dile getirilmiştir. Grover'a (2007) göre tam zamanlı bir işte çalışmak öğrencilerin doktora tezleriyle ilgilenmelerini engellemektedir. Benzer şekilde Schwarz'ın (1997) yaptığı araştırmaya göre de araştırma görevlileri, mesai saatleri içinde eğitim-öğretimle ilgili çok fazla işle ilgilendikleri için tezleriyle ilgilenemediklerini bu nedenle akademisyenliği tez sürecinin tamamlanmasının önünde engel olarak görmektedirler. Önceki çalışmalarda da, öğrencilerin çalışma ortamlarının uygun olmayışı, tez yazma sürecinde karşılaşılan problemler arasında yer almaktadır (Bakioğlu ve Gürdal, 2001; İpek Akbulut, Şahin ve Çepni, 2013).

Araştırma bulgularına göre araştırma görevlilerinin sürekli zihinlerini meşgul eden tezlerinin, hayatlarını önemli ölçüde etkilediği de görülmektedir. Tezlerini hayatlarının merkezinde gören araştırma görevlileri, "hayatlarını tezlerine göre planladığını" belirtmiş hayatları ile tezleri arasında yaşadıkları ikilemlere vurgu yapmışlardır. Özellikle kadınların evli olması ve çocuklara karşı sorumluluklarının olması doktora tezlerini olumsuz yönde etkilemekte (Maher, Ford ve Thompson, 2004), tezleri ile özel hayatları arasında ikilem yaşamalarına neden olmak-

tadır. Bu süreçten hem mesleki anlamda hem de sosyal anlamda olumsuz olarak etkilendiğini belirten katılımcılar, içinde buldukları durumu bir çaresizlik olarak nitelendirmektedirler (Inman ve Silverstein, 2003; Johnson ve Conyers, 2001; Rode, 1999). Doktora öğrencilerinin çoğunlukla mesleki kariyer yapma, gelişmiş bakış açısına sahip olma, ilgi duydukları bir alanda uzmanlaşma gibi kaygılarla lisansüstü eğitime devam ettikleri (Aydemir ve Çam, 2015) göz önüne alınırsa, öğrencilerin yaşadıkları bu ikilemlerle başa çıkmada kendi motivasyonlarını sağladıkları düşünülebilir. Ali ve Kohun (2006) da doktora tez döneminin öğrencilerin sosyal ve akademik anlamda kendilerini en yalnız hissettikleri dönem olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle Wright'a (1964) göre doktora tezinin kısa sürede tamamlanmasında sosyal hayat ve arkadaş desteği büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, araştırma görevlilerinin doktora tez süreçlerini etkileyen en önemli faktörün danışman olduğu ve çeşitli zorluklarla karşılaşılan bu sürecin araştırma görevlilerinin hayatlarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Ancak bu durum nitel paradigma açısından düşünüldüğünde, çalışma diğer kültürlerle benzer sonuçlar ortaya koysa da, çalışmanın araştırma yapılan kültüre has özelliklerden etkilendiği de göz ardı edilemez. Bahsi geçen kültür hem farklı sosyal ilişkilerle sahip ülkeler açısından, hem de farklı kurumsallaşma düzeylerine sahip üniversiteler açısından ele alınabilir. Analitik genellemeyle elde edilen çalışmada, doktora öğrencilerine danışmanlık yapacak olan öğretim üyelerinin bu sürecin öğrenciler açısından hassas olduğunun farkında olması ve öğrencileri motive ederek gerekli ilgiyi göstermeleri gerektiği düşünülebilir. Ayrıca bu çalışmada, eğitim fakültesindeki araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin tez süreçleri incelenmiş olup, ileriki araştırmalarda diğer fakültelerdeki araştırma görevlisi doktora öğrencilerinin yanı sıra, araştırma görevlileri haricindeki doktora öğrencilerinin ve diğer lisansüstü öğrencilerinin tez süreçlerindeki deneyimlerinin incelenmesi önerilebilir.

Kaynaklar

- Ali, A., and Kohun, F. (2006). Dealing with isolation feelings in IS doctoral programs. *International Journal of Doctoral Studies*, 1, 21–33.
- Alpaydın, Y. ve Akın, M. H. (2014). Türkiye’de Sosyal ve beşeri bilimlerde doktora tezi hazırlamada ana yönelimler. *İnsan ve Toplum*, 4(8), 1–28.
- Appel, M. L., and Dahlgren, L. G. (2003). Swedish doctoral students’ experiences on their journal towards a PhD: Obstacles and opportunities inside and outside the academic building. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(1), 89–110.
- Aydemir, S. ve Çam, Ş. S. (2015). Lisansüstü öğrencilerinin lisansüstü eğitimi almaya ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Education*, 4(4), 4–16.
- Bair, C. R., and Haworth, J. G. (2004). Doctoral student attrition and persistence: A meta-synthesis of research. In J. C. Smart (Ed.), *Higher education: Handbook of theory and research* (Vol. 19, pp. 481–534). New York: Springer.
- Baird, L. L. (1997). Completing the dissertation: Theory, research, and practice. *New Directions for Higher Education*, 99, 99–105.
- Bakioğlu, A. ve Gürdal, A. (2001). Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: Yönetim için göstergeler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1) 9–18.
- Bakker, A. B. (2008). The work-related flow inventory: Construction and initial validation of the WOLF. *Journal of Vocational Behavior*, 72(3), 400–414.
- Bargar, R. R., and Duncan, J. K. (1982). Cultivating creative endeavor in doctoral research. *Journal of Higher Education*, 53(1), 1–31.
- Barr, M. A. (1984). *The Selection of a dissertation topic: Elements influencing student choice*. Unpublished doctoral dissertation, The Ohio State University, Columbus, OH, USA.
- Barutçu, F. ve Onaylı, S. (2016). Tez sürecinde karşılaşılan zorluklar, Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.) *Eğitim bilimlerinde yenilikler ve nitelik arayışı* (s. 677–690). Ankara: Pegem.
- Bernard, S. A. (2006). *The impact of hope in the dissertation process: Perceptions of doctoral students* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304959120/AB2B028F7F3041D4PQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Bland, L. S. (2005). *The effects of a self-reflective learning process on student art performance* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304997429/fulltextPDF/97FE8D2916C24FC6PQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Bowen, W. G., and Rudenstine, N. L. (1992). *In pursuit of the Ph.D.* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Bridgmon, K. (2007). *All but dissertation stress among counseling and clinical psychology students* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304755344/fulltextPDF/9FAC2046BB5F461FPQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Dikmen, M. ve Tuncer, M. (2016). Lisansüstü eğitim yapan öğrencilerin danışmanlarından beklentileri: Eğitim bilimleri bölümü anabilim dalları örneği. 4. *Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi* (s. 270–283), Antalya.
- Elgar, F. J. (2003). *PhD degree completion in Canadian universities: Final report*. Accessed through from <<http://careerchem.com/CAREER-INFO-ACADEMIC/Frank-Elgar.pdf>> on January 20th, 2017.
- Faghihi, F. Y. (1998). *A study of factors related to dissertation progress among doctoral candidates: Focus on student research self-efficacy as a result of their research training and experiences* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304483573/fulltextPDF/9F7A3F9A3800436APQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Gardner, S. K. (2009). The development of doctoral students-phases of challenge and support. *ASHE Higher Education Report*, 34(6), 1–127.
- Gardner, S. K. (2008). “What’s too much and what’s too little?”: The process of becoming an independent researcher in doctoral education. *The Journal of Higher Education*, 79(3), 326–350.
- Grover, V. (2007). Successfully navigating the stages of doctoral study. *International Journal of Doctoral Studies*, 2, 9–21.
- Heiss, A. M. (1967). Berkeley doctoral students appraise their academic programs. *Educational Record*, 48, 30–44.
- Hudson, S. A., and O’Regan, J. (1994). Stress and the graduate psychology student. *Journal of Clinical Psychology*, 50(6), 973–977.
- Inman, A. G., & Silverstein, M. E. (2003). Dissertation support group: To dissertate or not is the question. *Journal of College Student Psychotherapy*, 17(3), 59–69.

- İpek Akbulut, H., Şahin, Ç. ve Çepni, S. (2013). Doktora tez sürecinde karşılaşılan problemlerin belirlenmesi: Eğitim fakültesi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 50–69.
- Jacobi, M. (1991). Mentoring and undergraduate academic success: A literature review. *Review of Educational Research*, 61(4), 505–532.
- Johnson, R. W., and Conyers, L. M. (2001). Surviving the doctoral dissertation: A solution-focused approach. *Journal of College Counseling*, 4(1), 77–80.
- Kalem, G. ve Akman, İ. (2007). *Lisansüstü öğrencilerin proje ve tez çalışmaları sorunları ve çözüm önerileri*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü III. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 17–20 Ekim 2007, Eskişehir.
- Katz, E. L. (1997). Key players in the dissertation process. *New Directions for Higher Education*, 99, 5–16.
- Kauffman, D. F. (2004). Self-regulated learning in web-based environments: Instructional tools designed to facilitate cognitive strategy use, metacognitive processing and motivational beliefs. *Journal of Educational Computing Research*, 30(1–2), 139–161.
- Kiley, M. (2009). Identifying threshold concepts and proposing strategies to support doctoral candidates. *Innovations in Education and Teaching International*, 46(3), 293–304.
- Leatherman, C. (2000). A new push for ABDs to cross the finish line. *Chronicle of Higher Education*, 46(29), A18–A20.
- Lenz, K. S. (1994). *A multiple case study examining factors affecting the completion of the doctoral dissertation by academically able women* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304116856/fulltextPDF/C7F8F6757D0847DFPQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Lonka, K. (2003). Helping doctoral students to finish their theses. L. Björk, G. Bräuer, L. Rienecker, G. Ruhmann, and P. Stray Jorgensen (Eds.), *Teaching academic writing across Europe* (pp. 113–131). Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Maher, M. A., Ford, M. E., and Thompson, C. M. (2004). Degree progress of women doctoral students: Factors that constrain, facilitate, and differentiate. *The Review of Higher Education*, 27(3), 385–408.
- Muszynski, S. Y., and Akamatsu, T. J. (1991). Delay in completion of doctoral dissertations in clinical psychology. *Professional Psychology: Research and Practice*, 22(2), 119–123.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, M. Bütün ve S. Beşir Demir (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pintrich, R. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. M. Boekaerts, P. R. Pintrich, and M. Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation*, (pp. 451–501). San Diego, CA: Academic Press.
- Pyhäältö, K., Toom, A., Stubb, J., and Lonka, K. (2012). Challenges of becoming a scholar: A study of doctoral students' problems and well-being. *ISRN Education*, 2012, Article ID 934941.
- Rizemberg, R., and Zimmerman, B. J. (1992). Self-regulated learning in gifted students. *Roeper Review*, 15(1), 98–101.
- Rode, W. H. (1999). *Role of a learning community-based program in doctoral dissertation completion: A case study of program factors related to dissertation completion in a professional development program with an emphasis on staff development at the University of Maryland* (Doctoral Dissertation). Accessed through <<http://search.proquest.com/docview/304425186/9A45D9943FC64AB4PQ/1?accountid=7181>> on January 20th, 2017.
- Ruban, L., and Reis, S. M. (2006). Patterns of self-regulatory strategy use among low-achieving and high-achieving university students. *Roeper Review*, 28(3), 148–156.
- Scheinman, M. (1988). Graduate student marriages: An organizational/interactional view. *Family Process*, 27(3), 351–368.
- Schwarz, S. (1997). *Students' perceptions of the role of the dissertation chair in time to complete the doctoral dissertation*. Unpublished Doctoral Dissertation. The Pennsylvania State University.
- Smallwood, S. (2004). Doctor dropout. *Chronicle of Higher Education*, 50(19), A10–A12.
- Sölpük, N. (2016). *Araştırma yaklaşımlarının kavramsallaştırılması ve doktora tez süreci: Doktora öğrencileri ve danışmanları bağlamında bir karşılaştırma çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Stubb, J., Pyhäältö, K., and Lonka, K. (2011). Balancing between inspiration and exhaustion: PhD students' experienced socio-psychological well-being. *Studies in Continuing Education*, 33(1), 33–50.
- Suna, Ç., Karadağ, R. ve Selanik Ay, T. (2007). *Yüksek lisans programı öğrencilerinin bilimsel araştırma sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü III. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 17–20 Ekim 2007, Eskişehir.
- Wright, C. R. (1964). Success or failure in earning graduate degrees. *Sociology of Education*, 38, 73–97.
- Wright, T. (2003). Postgraduate research students: People in context? *British Journal of Guidance & Counselling*, 31(2), 209–227.
- Yin, R. K. (1984). *Case study research: Design and methods*. Newbury Park, CA: Sage.
- Zhao, C., Golde, C. M., and McCormick, A. C. (2007). More than a signature: How advisor choice and advisor behavior affect doctoral student satisfaction. *Journal of Further and Higher Education*, 31(3), 263–281.